

LÍS

Landssamtök íslenskra stúdenta
The National Union of Icelandic Students
Established 2013

Reykjavík, 8.ágúst 2019

Umsögn LÍS vegna frumvarps um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna, mál nr. S-180/2019

Í frumvarpi um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna, hér eftir SÍN, sem ætlað er að komi í stað núverandi Lánasjóð íslenskra námsmanna, eru lagðar fram talsverðar breytingar frá fyrra kerfi. Meðal annars innleiðingu styrkjakerfis, breyttum vaxtakjörum og að framfærsla stúdenta erlendis verði almennt sú sama og stúdenta á Íslandi, svo lítið sé nefnt. Aðkoma stúdenta var sterk við gerð frumvarpsins en Landssamtök íslenskra stúdenta, hér eftir LÍS, tilnefndu tvo stúdenta í starfshóp um endurskoðun á lögum LÍN. Þau héldu hagsmunum stúdenta hátt á lofti með það að leiðarljósi að kerfið þyrfti að sinna hlutverki sínu sem félagslegur jöfnunarsjóður. Stúdentar eru stærstu hagsmunaaðilar frumvarpsins og gæti SÍN ekki sinnt hlutverki sínu nema hann gagnist þeim fjölbreytta hópi sem stúdentar skipa.

Það eru þó viss varhugaverð atriði í frumvarpinu sem LÍS telja að þarfnist frekari skoðunar.

Mánaðarlegar greiðslur

Það væri til góða ef námslán yrðu greidd mánaðarlega en vafi leikur á orðalagi 6. mgr. 12. gr. þar sem aðeins stendur að heimilt sé að greiða út námslán mánaðarlega. LÍS telja rétt að eyða þeim vafa og að sjóðnum skuli vera skylt að greiða námslán út mánaðarlega ef lántaki óskar þess. Það er ólíðandi með öllu að stúdentar þurfi að hafa viðskipti við banka til þess að brúa bilið fram að afgreiðslu námslána eins og í núverandi kerfi en einungis samtímagreiðslur geta hindrað það með öruggum hætti. Í greinargerð með 6. mgr. 12. gr. er tekið fram að með endurupptöku samtímagreiðslna sé verið að bregðast við kröfum stúdenta og þó viljinn að baki sé réttur þá er þetta ekki öruggt eftir orðanna hljóðan.

Breytt vaxtakjör

Í frumvarpinu taka lánakjör námsmanna miklum breytingum samanborið við núverandi lánasjóðskerfi. Stúdentum stendur til boða að velja á milli verðtryggðs og óverðtryggðs láns

og að vextir skulu vera breytilegir og byggja á vaxtakjörum sem ríkissjóði bjóðast á markaði að viðbættu föstu vaxtaálagi.

Í greinargerð um 18 gr. kemur fram að áfram verði lána kjör námsmanna töluvert hagstæðari en lána kjör sem almennt bjóðast á lánamarkaði til einstaklinga, enda byggja grunnvextir á sömu fjármögnunarkjörum og ríkissjóður fær á markaði. Þó ber að taka fram að vaxtakjör ríkissjóðs hafa sjaldan verið jafn hagstæð og nú. Fastlega má gera ráð fyrir sveiflum þar á. Nokkuð ljóst er að þeir stúdentar sem koma verst út úr nýju kerfi eru þeir sem hljóta ekki 30% niðurfellingu á höfuðstól lána vegna hækkun vaxta miðað við núverandi kerfi. Sömuleiðis munu tekjulægstu einstaklingarnir sem hafa ekki tækifæri til þess að greiða námslánin niður með tekjutengdri afborgun þurfa að taka á sig þyngri greiðslubyrði en aðrir.

Í 3. mgr. 18. gr. er aðeins settur varnagli á að ef vaxtakjör á verðtryggðu láni fari yfir 4% með föstu vaxtaálagi þá verði skipuð þriggja manna nefnd sem fer yfir ástæður þess og leggur til við ráðherra mögulegar útfærslur á breytingum. Sama ákvæði kemur fram í 19. gr. í tengslum við óverðtryggða vexti nema þá er um að ræða 9%. LÍs telja að æskilegra væri að setja þak á vexti. Í núverandi kerfi eru vextir af lánum sjóðsins breytilegir en þó aldrei hærri en 3% ársvextir af höfuðstól skuldarinnar og leggja LÍs til að þetta ákvæði haldist inni fyrir verðtryggð lán og að svipað hámark verði sett fyrir óverðtryggð lán.

Óháð tillögu LÍs um þak á vexti þá telja LÍs að í lögum um Stuðningssjóð ætti að vera heimildarákvæði til handa ráðherra sem kveður á um að stofna megi til nefndarinnar jafnvel þó vextir hafi ekki náð því hámarki sem kveðið er á um í lögnum. Þá krefjast LÍs þess að ráðherra sé skylt að stofna til nefndarinnar þegar vextir ná hámarki og leggja LÍs enn fremur til að slíkt hámark sé 3% á verðtryggðum lánum og 7% á óverðtryggðum.

Það er einnig óljóst hvaða ráðstafana fyrirnefnd nefnd getur gripið til. Ákvæðið getur skapað falskt öryggi og telja LÍs lykilatriði að valdheimild nefndarinnar sé skýr svo hún þjóni tilgangi sínum. LÍs telja að ákvörðun af þessu tagi verði að vera tekin með hagsmuni stúdenta að leiðarljósi. Það verður að vera skýrt að grípa þurfi inn í ef efnahagslegt umhverfi breytist til hins verra. LÍs leggja enn fremur til að samtökin tilnefni einn stúdent í nefndina ásamt tilnefningum ráðherra.

Tekjutenging

Í 22. gr. kemur fram að lánþegi geti valið að endurgreiða námslán með tekjutengingu séu námslok hans áður eða á því ári er hann nær 35 ára aldri. Í greinargerðinni kemur fram að ákvæðið sé til staðar til að koma til móts við sjónarmið sem fram hafa komið í samfélaginu um að halda tekjutengingu námslána með einhverjum hætti áfram. Einnig kemur fram að við kostnaðarmat á frumvarpinu hafi komið í ljós að yngsti mögulegi aldur hvað varðar tekjutengingu væri 35 ára til að tekjutengd endurgreiðsla námslána gæti staðið undir sér. LÍS hafa óskað eftir kostnaðarmati en það hafði ekki borist samtökunum við skil umsagnarinnar. Þrátt fyrir að hafa ekki séð kostnaðarmatið vilja LÍS óska eftir því að litið verði til aðstæðna hvers og eins og ef einstaklingur hefur náð 35 ára aldri en getur þó vegna upphæðar lánsins borgað það fyrir 65 ára aldur með tekjutengdri afborgun þá eigi hann að hafa tækifæri til þess.

Hámarkstími barnastyrks

Ef frumvarpið fær að standa í núverandi mynd verður styrkur hvers námsmanns vegna framfærslu barns veittur að hámarki í 96 mánuði. Það jafngildir aðeins 480 ECTS eininga en stúdentar hafa endurtekið kallað eftir hærri lánsrétti síðastliðin ár. LÍS krefjast þess að hámarkstími barnastyrks fylgi lánsrétti sem er ákvarðaður í úthlutunarreglum ár hvert.

Endurgreiðslur námslána

Í 20. gr. kemur að fram að endurgreiðslur námslána muni hefjast einu ári eftir námslok. Ef námsmaður heldur hins vegar áfram aðstoðarhæfu námi þá getur hann sótt um að fresta námslokum í allt að sex ár. Árin eftir námslok geta verið fólki fjárhagslega erfið og krefjast LÍS þess að fleiri undanþágur standi lántakendum til boða. Það er þó til bóta frá fyrra kerfi að afborgun lána fari fram mánaðarlega eins og kemur fram í 3. mgr. 20. gr. frumvarpsins.

Misvísandi orðanotkun

Námslok samkvæmt 20. gr. teljast frá þeim tíma þegar námsmaður hættir að þiggja námslán frá Stuðningssjóði íslenskra námsmanna, en stjórn sjóðsins úrskurðar um vafatilfelli. Notkun orðsins námslok er misvísandi og gefur til kynna að afborgun lána hefjist þegar námi lýkur. LÍS telja að breyta þurfi þessari orðanotkun og skýra þar með hvenær afborganir lána hefjast.

Framfærsla námsmanna erlendis

Í 2. gr. frumvarpsins kemur fram að framfærslulán námsmanna erlendis skuli miða við að þau nægi hverjum námsmanni til að standa straum af almennum framfærslukostnaði á Íslandi

meðan á námi stendur að teknu tilliti til fjölskyldustærðar námsmanns og búsetu. Þessi breyting myndi gera það að verkum að framfærsla námsmanna verði almennt sú sama á Íslandi og erlendis. Eins og staðan er í dag er framfærslukostnaður að jafnaði hærri á Ísland en víðast hvar erlendis. Þó eru undantekningar þar á en í þeim tilvikum stendur stúdentum til boða að taka viðbótarlán. Tryggja þarf að viðbótarlánið nægi hverjum og einum í raun til þess að enginn komi verr út úr nýju kerfi.

Ferðalán til námsmanna erlendis

Í frumvarpinu er einungis að finna heimild til ferðalána en ekki er um að ræða skyldu fyrir stjórn SÍN. Það er grundvallaratriði fyrir námsmenn erlendis að þeim séu veitt ferðalán svo þeir eigi sömu tækifæri og aðrir námsmenn til að vinna sér inn tekjur um sumarið enda mun almennt vera lánað fyrir framfærslu í 9 mánuði samkvæmt frumvarpinu. Þannig eiga námsmenn erlendis oft litla möguleika á að finna sér vinnu erlendis auk þess sem í sumum tilvikum eiga þeir hreinlega ekki kost á atvinnuleyfi.

Framfærsla námsmanna

LÍS gera athugasemdir við að frumvarpið boðar engar breytingar handa sjóðsstjórn vegna ákvörðun grunnframfærslu. Þvert á móti leggur frumvarpið upp með að framkvæmd stjórnar hingað til sé sú framkvæmd sem megi vænta af sjóðsstjórn í nýju kerfi. Fram kemur í greinargerð frumvarpsins að markmiðið sé að gera öllum stúdentum kleift að framfleyta sér. Þar sem engar breytingar eða fyrirmæli koma fram til stjórnar vegna framfærslulána í nýju kerfi er hér tapað færi á að krefja stjórn um endurskoðun þeirra svo stúdentum verði raunverulega gert kleift að framfleyta sér í námi. Því til viðbótar má benda á að frumvarpið boðar ekki neinar efnislegar breytingar á hlutverki eða markmiði sjóðsins. Þar af leiðandi er sjóðsstjórn ekki skylt að endurskoða framkvæmd sína til að tryggja framfærslu stúdenta og aðgengi að námi frekar en gert er með gildandi lögum.

Þjónustuhlutverk SÍN

Í greinargerð um 21. gr. kemur fram að námsmönnum verði veittar upplýsingar um hver greiðslubyrðin verður af námslánum miðað við uppgefnar forsendur. LÍS vilja einnig koma á framfæri mikilvægi þess að SÍN bjóði stúdentum upp á ráðgjöf og aðstoð við að velja á milli verðtryggðs og óverðtryggðs láns eftir námslok og muni hafa skýrar upplýsingar um efnið á vef sínum. SÍN ætti að leitast við að veita bestu þjónustu sem mögulegt er með skýru og öflugum upplýsingaflæði. Stórefla þarf rafræna þjónustu sjóðsins. Þá gefa LÍS ekki mikið fyrir þau rök

sem ítrekað er vísað til í frumvarpinu um að markmið frumvarpsins sé að efla fjármálalæsi ungs fólks. Sé það markmið ríkisins eigi að gera það með öðrum hætti, t.d. innleiðingu slíkra námskeiða í aðalnámsskrá, en ekki nota Stuðningssjóð íslenskra námsmanna sem lærdómstól, þar sem sumir munu óhjákvæmilega ekki standast prófið.

Rammi utan um úthlutunarreglur sjóðsins

Ár hvert þegar úthlutunarreglur LÍN eru endurskoðaðar leggja stúdentar mikla vinnu í að berjast fyrir bættum kjörum stúdenta innan, sem og utan, stjórnar LÍN. Stúdentar telja að stjórn LÍN hafi haft of mikið frelsi varðandi úthlutunarreglur sjóðsins og hafa stúdentar kallað eftir auknum stöðugleika með því að festa tiltekin atriði í lög nýs sjóðs. Frumvarpið setur stjórn SÍN skýrari ramma utan um lánsrétt og lágmarks námsframvindukröfu sem er af hinu góða. Samkvæmt 14. gr. mun það þó liggja í höndum sjóðsstjórnar að mæla fyrir um framkvæmd undanþága frá kröfum um lágmarksnámsframvindu. Skilgreindar undanþágur frá kröfum um námsframvindu teljast ekki til seinkunar skv. 15. gr. og því er ljóst að mikið er í húfi fyrir stúdent þegar hann sækir um undanþágu. Það má því ekki ríkja óvissa um hvort stúdent falli undir tilteknar undanþágur vegna breytinga á úthlutunarreglum heldur þarf ramminn að vera eins skýr og mögulegt er í lögum um SÍN.

Lágmarkssjálfsaflafé námsmanna

Í 5. mgr. 2. gr. frumvarpsins um framfærslu- og skólagjaldalán er tekið fram að nánar skuli mæla fyrir um framkvæmd greinarinnar í úthlutunarreglum sjóðsins og þar með talið lágmarkssjálfsaflafé námsmanna, þ.e. þá lágmarksfjárhæð sem námsmenn þurfa sjálfir að greiða af skólagjöldum án þess að fá fyrir því lán. LÍS telja óásættanlegt að heimild sé til þess að skylda námsmenn um ákveðið lágmarkssjálfsaflafé. Með þessu er ekki verið að tryggja jafnt aðgengi að námi óháð fjárhag, sérstaklega með það til hliðsjónar að 34% íslenskra háskólanema telji fjárhagsstöðu sína annað hvort alvarlega eða mjög alvarlega.

Styrkveiting sjóðsins

LÍS fagna innleiðingu styrkjakerfis enda hafa stúdentar lengi beðið eftir styrkjakerfi byggt á einhverjum þeirra fyrirmynda sem finnast á Norðurlöndunum. Þá fagna samtökin sérstaklega 16. gr. frumvarpsins um styrk vegna framfærslu barna enda væri innleiðing þess mikið framfaraskref. Hlutverk SÍN yrði að starfa sem félagslegur jöfnunarsjóður. Fyrirnefnd styrkveiting er mikilvægt skref til að tryggja virkni sjóðsins sem félagslegur jöfnunarsjóður og sömuleiðis auka jafnt og opið aðgengi að námi fyrir alla, þó enn sé mikið verk fyrir höndum.

Ljóst er að núverandi kerfi þjónar ekki tilgangi sínum og er löngu tímabært að nýtt og betrubætt kerfi líti dagsins ljós. Menntun er grundvallarstoð atvinnu og nýsköpunar í landinu og nauðsynlegt er að aðgengi allra þjóðfélagshópa þar að sé tryggt, óháð bakgrunni og aðstæðum. Frumvarp til laga um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna er óneitanlega skref í rétta átt. Engu að síður er mikilvægt að gangast við því að enn er mikil vinna fyrir höndum áður en hlutur stúdenta er réttur við á fullnægjandi hátt og að fyrrnefnd markmið náist.

Fyrir hönd Landssamtaka íslenskra stúdenta

Sonja Björg Jóhannsdóttir

Forseti Landssamtaka íslenskra stúdenta